
ASIMILACIJA KAO VID PREŽIVLJAVANJA

Sonja Biserko

The author notes that the Montenegrins were the last among the Yugoslav peoples who became the object of hatred in Serbia, especially after they decided to restore their statehood. Numerous titles in the Serbian media point to one conclusion - Montenegro was and will always be a Serbian country. The minorities agreed to assimilation as a form of survival, and in this the author sees the cause of reduction of Montenegrin population in Serbia.

Hvala na pozivu da učestvujem na ovom panelu na temu o Crnogorcima. Čini mi se, imajući u vidu čitav splet okolnosti, da je bilo neizbežno zatvoriti krug s „agresijom“ na Crnu Goru što se neizbežno odrazilo i na položaj Crnogoraca u Srbiji.

I nakon 25 godina od promena još uvek raspravljamo o problemima manjina, bez obzira na ustavna i zakonska rešenja koja uvažavaju evropske standarde u tom domenu. Položaj manjina i njihova integrisanost u širu političku, ekonomsku i kulturnu zajednicu je jedan od najvažnijih indikatora demokracije pojedinih društava.

Nažalost, Srbija je daleko od standarda kojim se manjine tretiraju kao ravnopravni građani. Poslednjih godina na delu je trend jačanja etnocentrističke politike, jačanje organizovane

desnice, rasizma, nasilja prema manjinama, ksenofobije, razvijanje mehanizama indirektne diskriminacije manjina. Ne treba zanemariti i ekonomsku krizu koja uvek pogađa najpre marginalizovane etničke grupe, migrante i nove manjine.

Crnogorci su poslednji došli na red kao objekt mržnje u Srbiji, posebno nakon što su se opredelili za obnavljanje svoje državnosti. Taj „talas mržnje“ koji je usledio sličan je onom koji su doživljavali Slovenci, Hrvati, Bošnjaci i Albanci.

Kampanja protiv Crne Gore, nakon što se opredelila za nezavisnost 2006. godine, nažalost imala je poguban uticaj na položaj crnogorske manjine u Srbiji. Posledica takvog odnosa je drastično smanjenje broja Crnogoraca u Srbiji.

Dovoljno je pogledati u popise od 1948. i ustanoviti da je broj Crnogoraca u Srbiji u naglom padu od popisa 2001. Godine 1991. bilo je 119 hiljada Crnogoraca, da bi već 2002. taj broj pao na 69 hiljada, a 2022. na 20 hiljada. Očigledno je u toku proces asimilacije. Veliki broj Crnogoraca, posebno onih koji žive u Beogradu, (gde ih ima najviše) ne mogu dobiti državljanstvo ukoliko se ne izjasne kao Srbi.

Za crnogorsku „izdaju“ osuđuje se, pre svega, Milo Đukanović, jer, kako se misli, bez njegove umešnosti i sposobnosti do toga nikada ne bi došlo. Otuda je i on bio poseban objekt mržnje. U jednom ispadu besa 2019. predsednik Vučić optužio je njega i Crnu Goru da proteklih 30 godina upravljaju Srbijom, što politički, što finansijski, što kriminalom. Obećao je Đukanoviću da dok je živ to više neće biti moguće i da su Srbiju očistili od gotovo svih koji su bili angažovani na tom zadatku.

Brojni su napisi u srpskim medijima koji upućuju na samo jedan zaključak – da je Crna Gora bila i uvek će biti srpska zemlja. Polazno stanovište srpskih elita je da je nezavisnost Crne Gore privremenog karaktera, te da je dužnost Beograda da uradi sve da se poništi referendum o nezavisnosti. Tome na ruku

ide i činjenica da je u međuvremenu Rusija ojačala svoju poziciju na Balkanu, posebno u Srbiji, Republici Srpskoj, ali i u Crnoj Gori.

Kako je religija važan činilac identiteta posebno u pravoslavnim zemljama, autokefalna Crnogorska pravoslavna crkva (CPC) se doživljava kao udar na „kulturno-religijsko ognjište crnogorstva koje je u srpstvu“. Crnogorska pravoslavna crkva se tretira kao politička, ili nevladina organizacija, a uvođenje crnogorskog jezika u zvaničnu upotrebu kao dodatan udar na srpstvo.

Ovakav odnos prema CPC u Crnoj Gori odražava se i na Crnogorsku pravoslavnu crkvu u Srbiji koja nije upisana u Registar koji vodi Ministarstvo pravde Srbije. Zbog izuzetno loših odnosa između dve zemlje, CPC je isuviše osetljiva tema, kako ističu Crnogorci iz Lovćenca. Upravo je u Lovćencu, koji se smatra „prestonicom“ crnogorske dijaspore, 2008. godine položen kamen temeljac na hramu Crnogorske pravoslavne crkve (CPC) Svetog Ivana Crnojevića. Početak radova osveštao je mitropolit Mihailo, poglavar CPC, ali dalje od toga se nije odmaklo.

Prema zakonu, samo registrovane crkve mogu da grade nove bogomolje, da poseduju imovinu, da se prijave za restituciju imovine, da dobijaju sredstva od države za svoje aktivnosti. Pošto CPC u Srbiji nema pravni status, ne može da deluje dok ne reši svoj status u skladu sa važećim zakonima.

Dakle, to pitanje ostaje otvoreno i njegovo rešenje zavisice od razvoja situacije u Crnoj Gori. Srbija identifikuje nacionalni identitet s pravoslavljem, što je opasno kada se ima u vidu da u susedstvu postoje dve pravoslavne države koje su u procesu zaokruživanja vlastitog nacionalnog i državotvornog identiteta (Crna Gora i Makedonija). Srbija negira njihovo pravo na autokefalnu crkvu koja je identifikovana sa nacijom koju Srbija

negira. U međuvremenu, nakon više decenija SPC je priznala makedonsku crkvu, mada to pitanje još nije zatvoreno.

Poznati libanski pisac Amin Maluf u svojoj knjizi *Ubilački identitet* kaže: „ako jedan identitet – bilo da je to verski, ideološki ili nacionalni – proglasite glavnim, ključnim i svemoćnim, onda je u ime tog identiteta sve dozvoljeno“.

Nakon neuspelog puča 2016. godine, Beograd nije odustao od svojih namera. Razdoblje od 2016. do 2020. godine karakterišu dramatični događaji koji su na kraju doveli do pada do tada vladajuće, Demokratske partije socijalista (DPS). Odlazak DPS je pitanje smenjivosti vlasti i to je sigurno poželjan ishod za demokratiju u Crnoj Gori. To je rezultat unutrašnje dinamike, međutim, spoljna intervencija Beograda i Moskve je logistikom i finasijskim sredstvima, preko SPC dovela Crnu Goru u dramatičnu situaciju u kojoj se nalazi.

Pre parlamentarnih izbora 2020. godine, crnogorska vlada je usvojila Zakon o slobodi veroispovesti i pravnom položaju verskih zajednica protiv koga su ustale Srpska pravoslavna crkva, srpske partije u Crnoj Gori, ali i Beograd. Mitropolit Amfilohije pokrenuo je masovne protestne litije koje su okupile građane širokog spektra unutar crnogorskog društva. Uspješna mobilizacija društva od strane SPC dovela je na vlast prosrpske i proruskke partije. Izborni rezultat je bio novi podsticaj i za proruskku i nacionalističku opoziciju u Beogradu. To je dramatično promenilo odnos snaga u samoj Crnoj Gori.

Međutim, činjenica da je Đukanović uveo Crnu Goru u NATO je ključna za budućnost Crne Gore. Moje lično osećanje je da će Crna Gora biti prva zemlja zapadnog Balkana koja će postati članica EU.

Beograd je otišao predaleko u realizaciji „Srpskog sveta“. U tom smislu htela bih da skrenem pažnju i na Povelju o srpskom

kulturnom prostoru (2019) koju su potpisali ministri za prosvetu i kulturu Srbije i Republike Srpske. Glavni cilj Povelje je sprečavanje integrisanja Srba u kulturni prostor Bosne i Hercegovine, ali i u drugim susednim zemljama.

U novim, veoma turbulentnim geostrateškim okolnostima, zapadni Balkan se percipira kao zapadna interesna sfera i u tom smislu mogu se očekivati mnogo intenzivnije diplomatske aktivnosti (posebno nakon Banjske). Osim toga, Srbija je okružena NATO zemljama. EU će u narednoj fazi sve više integrisati zapadni Balkan sa ili bez Srbije. Ukoliko se Srbija opredeli za drugu stranu, vremenom će ostati izolovana.

Mada su se sve zemlje zapadnog Balkana opredelile za članstvo u EU, uključujući i Srbiju, EU je u protekloj deceniji propustila priliku da se suštinski angažuje u regionu, a i samo proširenje je bilo upitno i opstruirano od pojedinih članica. Nakon ruske agresije na Ukrajinu politika EU se suštinski promenila, te Balkan dobija sve prominentnije mesto na njenoj agendi, posebno kao bezbednosni prioritet.

Nažalost, u tom periodu njenog dezangažmana došlo je do demokratske regresije u regionu i traženja alternative na drugim stranama. Osim toga, trend autoritarnosti obezvredio je sve demokratske postulate. U međuvremenu došlo je do ogromnog odliva ljudskog potencijala, što je značajno smanjilo resurse neophodne za reforme i transformaciju društva. To je, naravno, uticalo i na položaj manjina koje su i same krenule put zapada ili su pristale na asimilaciju kao jedan vid preživljavanja. To objašnjava i tako značajno smanjenje broja Crnogoraca u Srbiji.

Sve navedeno ukazuje da je višeslojni građanski identitet danas potisnut, a upravo na to ukazuju i Ljubljanske smernice: „da bi podržale proces integracije, države treba da prihvate politiku kojoj je cilj stvaranje društva u kome se raznolikost

poštuje i u kome svako, uključujući sve pripadnike etničkih, jezičkih, kulturnih ili verskih grupa, doprinosi izgradnji i održavanju zajedničkog i inkluzivnog građanskog identiteta. To se postiže obezbeđivanjem jednakih mogućnosti za sve da doprinesu društvu i da sami imaju koristi od njega.“